

RANGLAR UYG‘UNLIGI VA GARMONIYA QOIDALARI

Guliston davlat unversiteti Sa‘natshunoslik fakulteti Rangtasvir dasgohli

yo‘nalishi 3 bosqich talabasi

Abduqayumova Aqida Abdurashid qizi

Annotatsiya: *Tasviriy san‘at, dizayn, amaliy san‘at hamda atrof-muhitni o‘zgartirish va bezashda ranglar va ularning uyg‘unligi o‘ta muhim o‘rin tutadi. Ranglar inson hayotida ko‘plab hissiy kechinmalar, kayfiyat va psixologik ta‘sirilar uyg‘otishda eng kuchli vositalardan biri hisoblanadi. Har bir rang ma‘lum bir tuyg‘uni, holatni va g‘oyani ifodalashi mumkin. Mana shunday keng imkoniyatlarni to‘g‘ri va samarali qo‘llash, ularning garmoniya qoidalariga amal qilish orqali ijodiy asarlarning idrok qilinishini, estetik jozibadorligini va mazmunini oshirish mumkin bo‘ladi. Ranglar uyg‘unligi o‘z navbatida, ijodiy asarning ifoda vositasi sifatida, tasvirda yaxlitlik va ichki tuzilmaning barqarorligini kafolatlaydi.*

Kalit so‘zlar: *ranglar uyg‘unligi, garmoniya qoidalari, tasviriy san‘at, ranglar kombinatsiyasi, rang aylanasi, komplementar ranglar, analogik ranglar, triad, tetrad, estetik muvozanat, dizayn, asar mazmuni, san‘at, ko‘zni jalb qilish, kayfiyat, syujet, ijodiy jarayon.*

Rang uyg‘unligi — bu bir vaqtning o‘zida bir nechta ranglarning o‘zaro almashinuvi, bir-biriga muvofiqligi va asarda yaxlitlik hissini beradi. Har bir rang boshqa ranglar bilan turlicha uyg‘unlashadi, bunda tabiatdagi mavjudlik, inson psixikasi va ijtimoiy tajribaning ta‘siri ham seziladi. Ranglar uyg‘unligi biror asarni yaratishda, uni ifodalashda va tomoshabinga yetkazishda juda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon har xil shakllar va uslublarda namoyon bo‘lishi mumkin. Masalan, klassik rassomlar ishida bir rangning ikkinchi rang bilan to‘qnashuvi, ularning soyadagi hamohangligi, yorqinlik va xiralik imkoniyatlaridan keng foydalaniladi. Ranglar uyg‘unligini ta‘minlashda eng avvalo, ranglar aylanasi, ya‘ni ranglar spektri va ularning asosiy hamda ikkinchi darajali tarmoqlari haqida tushunchaga ega bo‘lish muhimdir. Tabiatda yoki hayotda mavjud bo‘lgan har bir rang, peyzajda, portret

asarlarida yoki maqom manzaralarda ham o'ziga xos ahamiyatga ega. Bu ranglarni muvozanatda tutish uchun kompozitsiyada o'zaro muvofiq va qarama-qarshi ranglar ishlatiladi. Har bir rangning o'ziga hos ta'siri bor: issiq ranglar (qizil, sariq, to'q sariq va ularning turli turlari) ijobiy, energiyali, hayotiy ruhda aks etsa, sovuq ranglar (ko'k, yashil, binafsha va ularning turlari) esa, tinchlik, xotirjamlik va chuqur ma'nolarni ifodalashi mumkin [1].

Ranglarning uyg'unligini belgilovchi asosiy qoidalardan biri – komplementar yoki o'zaro qarama-qarshi ranglarni birlashtirishdir. Komplementar ranglar — bu ranglar aylanasi bo'yicha bir-biriga qarama-qarshi joylashgan ranglardir. Masalan, qizil va yashil, ko'k va to'q sariq, sariq va binafsha—ularning birgalikda ishlatilishi asarda yangi energiya, dramatism, kuch va jonlilik hissini uyg'otadi. Bu usul, ayniqsa, zamonaviy va avangard san'at asarlarida keng qo'llaniladi. Komplementar ranglardan foydalanish orqali diqqat markazini yaratish, harakatni kuchaytirish mumkin. Shuningdek, kompozitsiyadagi mazkur elementlar asarni yanada jozibali qiladi. Asardagi rang uyg'unligi ko'p jihatdan asosiy rang va uning soddaroqlari, ya'ni rangning turli uch turlari: toza, soya bilan bo'yalgan va yorug'likda bo'lgan turlardan ham ko'rinadi. Bunday holatlarda birgina asosiy rang turli ochlik va to'q bo'lishi bilan, butun asarga muayyan kayfiyat beradi, rang uyg'unligi tashkil etadi. Bundan tashqari, ranglar o'zaro yumshoq tarzda aralashtirilganda, asarning tuzilmasi yanada jonli ko'rinadi. Ranglarning silliq o'tishi, so'zsiz uyg'unlik tuyg'usini uyg'otadi. Ranglarda uyg'unlikka erishishda soya va yorug'likning o'rni ham muhimdir. Yorqin nuqtalar asarda diqqat markazini yaratishga xizmat qilsa, soya nuqtalari esa asarning chuqurligini va fazoviyiligini kuchaytiradi. Ranglar uyg'unligi nafaqat ranglarning turli xil kombinatsiyalarida, balki ularning qayerda va qanday yoritilishida ham namoyon bo'ladi. Masalan, bir palitradagi bir xil rang turli yoritish va atrof-muhitda mutlaqo boshqacha ko'rinishi mumkin. San'at asarlarida rang uyg'unligi grafik elementlar, shakllar, fakturalar bilan uyg'unlashganda, tasvir yanada mazmunli va ta'sirli bo'ladi. Ranglar uyg'unligi nafaqat ranglarning o'zaro mosligi, balki syujet, g'oya va kayfiyatning to'laligini ham ifodalaydi. Ba'zan asar

bir rangning turli tuslaridan iborat bo'lsa ham, ularning to'g'ri nisbat va ketma-ketligida hamohanglik hissiyoti hosil bo'ladi [2].

Rang uyg'unligidagi qoidalar — rassom, dizayner va ijodkor uchun asosiy tamoyil hisoblanadi. Ularning eng muhimlaridan biri, rang aylanasi bo'yicha yassi ranglar va ularning tovlanmalarini to'g'ri tanlashdir. Ranglar uchligi, ya'ni uchta asosiy va o'zaro uyg'un bo'lgan ranglarni bir vaqtning o'zida ishlatish, asarning umumiy energetikasini va ko'rkamligini oshiradi. Bunday usul klassik va zamonaviy san'atda, shuningdek, amaliy san'at va dizayn mahsulotlarida keng tatbiq etiladi. Rang garmoniyasi, bu tuslarning tabiatda va inson idrokida uyg'un ko'rinishidir. Tabiatdagi jonli manzara, go'zal guldasta, osmon va tog'lar, tun va tong pallalari bizga tabiatdan rang uyg'unligi namunalarini beradi. Ichki tartib, muvozanat, javonlashganlik va yorug'lik-siyoh o'yinlari ham rang uyg'unligining ajralmas qismidir. Tabiiy rang uyg'unligidan ilhom olgan ijodkorlar o'z asarlarida chuqur ruhiy va keragicha shirin kayfiyat hosil qiladi. Modern san'atda rang uyg'unligi haqida aksariyat rassomlar tajriba orqali, ranglarni o'zaro aralashtirib, yangi rang kombinatsiyalari izlashadi. Monoxromatik (bir rang ostida asar qurish), analogik (qo'shni ranglarni birlashtirish), triad (ranglar uchburchagi bo'yicha ishlash) kabi qoidalar rang uyg'unligining zamonaviy usullaridir. Ushbu usullar zamonaviy grafik dizayn, logotip yaratish, moda sanoati va boshqa ko'plab vizual san'atlarda keng tarqalgan. Analogik ranglar qoidasi: bir-biriga yaqin joylashgan ranglarni uyg'unlashtirish orqali asarda tinchlik, yumshoqlik va muvozanat hosil qilinadi. Masalan, ko'k-yashil-binafsha yoki sariq-to'q sariq-qizilning kombinatsiyasi ko'zni tinchlantiradi, kayfiyatni barqarorlashtiradi. Bu usul asosan tabiiy peyzaj, still-life va ichki dizaynda qo'llaniladi [3].

Triad qoidasi asosiy uch, bir xil masofada joylashgan ranglar asosida quriladi. Ushbu ranglar bir-birini to'ldiradi va asar energetikasini oshiradi. Ayniqsa, bolalar mavzusidagi asarlarda, reklama va plakat grafikasi, zamonaviy dizayn-da bu qoida tez-tez uchraydi. Shuningdek, tetrad qoidasi (to'rt asosiy rangdan iborat ko'rinish), nisbatan murakkab bo'lsa-da, asarni yanada boy, nozik va chuqur qilishga xizmat qiladi. Rang uyg'unligida kontrast va ahillikni to'g'ri bog'lash juda muhim. Ranglar

orasidagi kuchli kontrast kompozitsiyani jonlantiradi, asarni koʻzni qamashtiradigan darajada boy qiladi. Shu bilan birga, juda koʻp kontrastli ranglardan foydalanish asarda mojaro yoki ishchanlik kayfiyatini yaratishi mumkin. Aksincha, uygʻun va yumshoq ranglar bir-birini toʻldirsa, asar nafosat va tinchlik uygʻunligini beradi. Ranglarda uygʻunlik hamisha kontekst va motiv bilan uzviy bogʻliq boʻladi. Tarixiy, diniy yoki milliy asarlarda, rang tanlovi, rang uygʻunligi orqali gʻoya anʻanaviy yoki zamonaviy ruhda yetkaziladi. Masalan, oʻzbek amaliy sanʼatida koʻk, moviy, oq, toʻq sariq va yashil ranglar ustun. Bu ranglarning uygʻunligi milliy tuygʻuni, tabiiy muhit va anʼanalarni koʻrsatadi. Har bir rassom yoki dizayner uchun rang uygʻunligini oʻz ijodiy dunyoqarashi va yoki mavzuga muvofiq tanlashi muhimdir. Rang uygʻunligi — ijodning ruhiy va estetik poydevari boʻlib xizmat qiladi. Bu jihatlar hisobga olingan holatda, asar chuqur maʼno, baland estetik qiymat kasb etadi. Rang uygʻunligi, ayniqsa, rassom asari ongida yaraladi. Keyin bu uygʻunlik muayyan auditoriyaga vizual shaklda taqdim etiladi, natijada asar jonli, yorqin va zamonaviy koʻrinishga ega boʻladi [4].

Rang uygʻunligining yana bir qoidasi bu — minimalist yondashuvdir, yaʼni keraksiz ranglardan vos kechib, faqatgina asosiy ranglarni ishlatish. Bu kam rang va soddalik orqali asarning asosiy mazmuniga urgʻu berish imkonini beradi. Soʻngi yillarda rassomlar va dizaynerlar koʻproq modal, “sokin” palitralarni tanlab, kam rang orqali kayfiyat va gʻoyani boy ifodalay olishadi. Ranglarda uygʻunlik – bu nafaqat texnik, balki chuqur psixologik va meditatsion jarayon hamdir. Ranglarning uygʻunligi inson idroki, koʻzi va psixologiyasi uchun optimal muvozanatni beradi. Har xil jarayon, asar yoki buyumdan seziladigan estetik yoqimli hissiyot aynan toʻgʻri tanlangan rang uygʻunligidan kelib chiqadi. Ranglarda uygʻunlik va garmoniya qoidalari muallifga chuqur va keng fikrlash, tajriba qilish imkonini beradi. Bilim, mahorat va sezgi asosida qurilgan har bir sanʼat asari yoki dizayn obʼekti hayotiy, jozibali va muvozanatli boʻladi. Rang uygʻunligining nozik qanotlari — bu ichki kompozitsion kuch, koʻzni rom qiluvchi jismlar, tafakkurning birlashgan manzarasi va maʼnolar birlikda ohanglasha olgan yuksak sanʼat namunasi shaklida paydo boʻladi [5].

Xulosa

Xulosa qiladigan bo'lsak, ranglar uyg'unligi va garmoniya qoidalari har bir rassom, dizayner va ijodkor uchun muhim me'yor bo'lib, ularning to'g'ri qo'llanilishi ijobiy kayfiyat, estetik go'zallik, asarda yaxlitlik va mazmunning mukammal ifodasi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Rang uyg'unligi ijodiy jarayonning yuragi, asar estetik ahamiyatini belgilovchi ichki kodeks, tafakkur va tuyg'ularni qonuniyatga bo'ysundiruvchi vositadir. Ushbu qoidalarni yaxlit o'rganib va amaliyotda qo'llab kelgan ijodkorlar o'z asarlarida o'ziga xos ruh, yaratuvchanlik va san'atning so'zsiz go'zalligini namoyon qila oladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O. Jalilov. "O'zbekiston tasviriy san'ati tarixi". Toshkent: Fan, 2011.
2. T. Yakubova. "Ranglar uyg'unligi va kompozitsiyasi". Toshkent: O'zbekiston, 2012.
3. V. Islomov. "Chizmachilik asoslari". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
4. A. Raxmatova. "Tasviriy san'at va uning turlari". Toshkent: Iste'dod, 2010.
5. R. Abdullaev. "San'atshunoslik asoslari". Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2012.
6. N. Boymuradov. "Kompozitsiyaga kirish". Toshkent: Sharq, 2018.
7. O. Yuldasheva. "Qalam tasviri san'ati asoslari". Toshkent: Mehr nashriyoti, 2013.